فرزند خلف غزل

سیر تاریخی غزل از آغاز تا حافظ در سخنان دکتر اشرف‌زاده

عکس: محسن بخشنده/شهرآرا

گزارش

کیمیا استاد | «اندیشه و زبان حافظ» موضوع نشست این هفته «وقت شعر» با سخنرانی دکتر رضا اشرف‌زاده بود. در این برنامه این استاد دانشگاه به بیان سیر تاریخی شکل‌گیری غزل فارسی از رودکی تا حافظ پرداخت.

غزل فارسی، از آغاز تا سعدی

او با بیان اینکه غزل فارسی از رودکی و از زمان سامانیان آغاز شده است افزود: در این دوره، غزل‌سرایانی چون شهید بلخی و رابعه بنت کعب قُزداری، نخستین شاعر زن نام‌بردار در تاریخ ادبیات فارسی، را داریم. در شعر رابعه ماهیت عشق بیان می‌شود، نه زلف و خال و موی و روی و چانه. این نشان می‌دهد زن‌های شاعر بیشتر به محتوا و مفهوم عشق توجه دارند تا ظاهر.

مؤلف کتاب «حکایت رابعه» ادامه داد: قالب غزل از دوره سامانیان به دوره غزنویان کشیده می‌شود که غزل‌سرایی برجسته داریم: فرخی سیستانی که غزلش سهل و ممتنع است و لغات و کلماتی بسیار ساده و دل‌نشین در شعرش می‌آورد. این زبان سهل و ممتنع همان است که بعدها شسته‌رفته‌ترش را در غزل‌های سعدی داریم.

این استاد دانشگاه دوره بعد را دوره‌ای دانست که بازار شعر و شاعری در آن رونق نداشته است: سلجوقیان به شعر و شاعری چندان اهمیت نمی‌دادند و بیشتر طرف‌دار خانقاه‌ها بودند. آن‌ها به عارفان ارادت داشتند.

او افزود: البته در این دوره، انوری ابیوردی را به عنوان برجسته‌ترین غزل‌سرای سده ششم داریم که غزل‌هایش از نظر انتخاب قالب‌های ساده، ریتمیک و در عین حال کوتاه، تا اندازه‌ای مورد توجه قرار می‌گیرد. اشرف‌زاده از شیوه غزل‌سرایی انوری به عنوان روشی یاد کرد که بعدها برجسته‌ترین شاعر غنایی فارسی، یعنی سعدی شیرازی، از آن استفاده می‌کند. او ابراز کرد: شعر سعدی آن‌چنان ظریف، زیبا، دل‌نشین، موسیقایی و باسوز عاشقانه و با زبان سهل و ممتنع سروده شده است که هیچ شاعری تا سده هفتم و هیچ شاعری از سده هشتم به بعد به پای او نرسید.

سنایی ماهیت عشق را در غزل دگرگون کرد

نویسنده کتاب «آب آتش‌فروز» پایه‌گذاری غزل عرفانی و صوفیانه را از سنایی دانست و تأکید کرد این شاعر ماهیت عاشق و معشوق را در غزل‌های خود دگرگون کرده و عشقی که او در اشعارش ارائه داده است آن امانت الهی است که خداوند از ازل آن را در خاک وجود آدم قرار داده است. این دگرگونی بعدها به مولوی منتقل می‌شود و دو ویژگی برجسته شور عارفانه و موسیقی کلام در شعر مولوی متبلور می‌شود.

او در ادامه از حافظ به عنوان غزل‌سرای سده هشتم یاد کرد و گفت: غزل‌های او هم سادگی، زیبایی، و سهل و ممتنع بودن شعر سعدی را دارد و هم سوز عاشقانه و هم شور عارفانه و هم موسیقی خودش را. اگر این چهار بعد را در نظر بگیرید، هریک اقیانوسی است که هرچه از آن برداری، به مرواریدها و درهای دیگری می‌رسی.

ادامه مبحث اندیشه و زبان حافظ در نشست‌های بعدی «وقت شعر» از سوی این استاد برجسته دانشگاه برای علاقه‌مندان ارائه خواهد شد.

درحاشیه

- محمدکاظم کاظمی در انتهای برنامه، با خواندن رباعی‌هایی از بیدل که با مضامین مختلف عاشقانه، حکیمانه، عارفانه و ... انتخاب کرده بود، حاضران را به وجد آورد.

- با اینکه زمان برگزاری «وقت شعر» این هفته با تعطیلی تقویمی به مناسبت شهادت امام جعفر صادق(ع) مصادف شده و گرمای هوا نیز به طرزی محسوس افزایش یافته بود، این نشست با استقبال بسیار خوب شاعران جوان و پیش‌کسوت روبه‌رو شد.

- پیوند دادن دانشگاه با کارگاه‌ها و نشست‌های خودجوش ادبی با همراهی استادان برجسته دانشگاه، باعث ارتقای دانش شاعران خواهد شد که امیدواریم در فضای ادبی مشهد بیشتر جریان پیدا کند.

- نشست‌های «وقت شعر» هر هفته دوشنبه‌ها ساعت ۵ تا ۷ بعدازظهر در فرهنگ‌سرای خانواده (در قاسم‌آباد، استاد یوسفی ۱۳) برگزار می‌شود.

تراژدی یا کمدی هجوآمیز؟

نگاهی به نمایشنامه «سرود رستاخیز»، نوشته آرتور میلر

کتابخوان

آرتور میلر یکی از نام‌آورترین و مقبول‌ترین نمایشنامه‌نویسان جهان به شمار می‌رود که مشهورترین آثارش همچون «مرگ فروشنده»، «ساحره سوزان» و «چشم‌اندازی از پل» دست‌کم یک بار به زبان فارسی برگردانده شده و بارها و بارها در سالن‌های تئاتر روی صحنه رفته‌اند. با این حال، بخشی از آثار او به‌ویژه نمایشنامه‌های مؤخر این نویسنده برجسته هنوز به زبان فارسی ترجمه نشده‌اند. نمایشنامه «سرود رستاخیز» یکی از همین آثار است که در سال ۲۰۰۲ (دو سال پیش از مرگ میلر) نوشته شد و به روی صحنه رفت. او در این اثر به شکلی قاطع و بی‌پرده سیاست‌های جهان مدرن را به تمسخر گرفته و آن‌ها را زیر سؤال برده است. «سرود رستاخیز» هم کمدی هجوآمیز است و هم تراژدی. این دو کارکرد آن‌چنان در طول نمایشنامه با یکدیگر ادغام شده‌اند که گاه برای خواننده، قابل تفکیک نیستند. آنجا که سخن از حماقت و جنون ابرقدرت‌ها و رسانه‌های آنان به میان می‌آید، با طنز یا حتی هجوی تمام‌عیار روبه‌رو هستیم و آنجا که بحث هویت ازدست‌رفته و بی‌معنایی انسان در جهان معاصر پیش کشیده می‌شود با تراژدی کامل مواجهیم. شاید باید این نمایشنامه را که گاه با حال و هوایی از رئالیسم جادویی درآمیخته است به نوعی وصیت‌نامه سیاسی میلر نیز در نظر گرفت، توصیف جهانی تک‌قطبی پس از فروپاشی بلوک شرق که در آن آرمان‌ها و آرمان‌گرایان نیز می‌توانند به وسیله‌ای برای سرگرم‌شدن، جلب مخاطب و کسب درآمد بیشتر در رسانه‌ها و تلویزیون‌های در خدمت تجارت نوین جهانی تبدیل شوند، جهانی بی‌محتوا که در آن حتی مبارزان و چریک‌های قدیم نیز یا به دلالانی متجدد و روشن‌فکرنما بدل شده‌اند یا به قاچاقچیانی سودجو که کوکائین معامله می‌کنند، جهانی که حتی مردمان ستم‌کشیده‌اش نیز در انتظار به‌صلیب کشیده شدن آرمان‌هایشان هستند تا مگر از این راه بتوانند میزبانان گردشگرانی از سراسر دنیا باشند، مشهور شوند و برای خود ثروت و مکنت فراهم آورند. «سرود رستاخیز» در یک کلام فاتحه‌ای است بر پایان جهان آرمان‌گرایانه‌ای که میلر در آن زیست و حتی برای آن جنگید.

داستان از آنجا آغاز می‌شود که یک رهبر انقلابی کاریزماتیک در حومه پایتخت کشوری خیالی در آمریکای جنوبی از سوی ژنرال در رأس حکومت، فلیکس بارياکس، دستگیر می‌شود. می‌گویند او مسیح است که ظهور کرده است تا عدالت را برقرار کند اما این شرایط برای ژنرال باریاکس فرصتی طلایی است برای فروش حق انحصاری پخش تلویزیونی تصاویر لحظه اعدام آن انقلابی با مبلغی هنگفت به یک شبکه تلویزیونی فرصت‌طلب در ایالات متحده آمریکا. در این میان، داستان بی‌پایان و همیشگی غارت شدن ملت‌هایی فقیر که بر ثروتی بی‌کران خفته‌اند و نیز حکایت جهل و نادانی آن مردمان در کنار ناتوانی و بی‌مبالاتی روشن‌فکران و فساد دولتمردان.

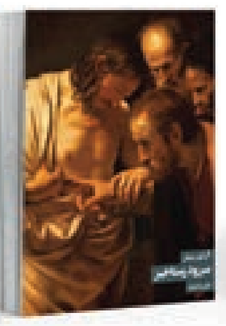

«سرود رستاخیز» را انتشارات روزنه در سال جاری با برگردان فارسی علی صنعوی، مترجم جوان مشهدی، چاپخش کرده است.

جواد رنجبر، شاهنامه‌پژوه و دبیر کمیته ادبیات و صلح:
اساس کار کمیته ادبیات و صلح این است که نقشی را که ادبیات می‌تواند در صلح ایفا کند بررسی کند. قرار است آثار بزرگ ایران و جهان که به مسئله صلح یا حتی جنگ پرداخته‌اند بررسی شوند.

صاحب خبر

تاریخ شفاهی مکتوب مشهد

رئیس مرکز اسناد و کتابخانه ملی شمال شرق کشور گفت: ما در حال جمع‌آوری و مکتوب کردن بخشی از خاطرات و تاریخ شفاهی مشهد و خراسان رضوی هستیم. اکبر شیخ در گفت‌وگو با ایسنا از همه کسانی که در حوزه مشهد و خراسان، انقلاب اسلامی، تاریخ شهر و رخدادهای آن خاطره‌ای دارند خواست به مرکز اسناد و کتابخانه ملی اطلاع بدهند.

دیدار مسئولان ارشاد با نویسنده مشهدی

مسئولان ارشاد با نویسنده مشهدی دیدار کردند. در دیدار دکتر جوادی، معاون فرهنگی وزارت ارشاد، و دکتر مروارید، مدیرکل ارشاد خراسان رضوی، با سعید تشکری، این نویسنده پیشنهادراه‌اندازی باغ‌موزه کتاب و دفتری برای تعاملات میان‌رشته‌ای نویسندگان و استادان علوم انسانی ارائه کرد.

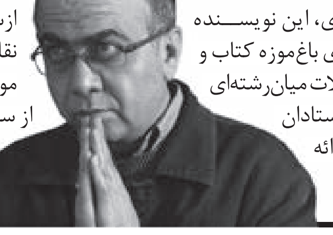

یک مؤسسه، ۱۱ جلسه

مؤسسه خردسرای فردوسی در طول هفته ۱۱ جلسه فرهنگی برگزار می‌کند. شاهنامه‌شناسی شنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، شاهنامه و کودک شنبه‌ها از ساعت ۱۶ تا ۱۹، شاهنامه و نقالی یکشنبه‌ها از ساعت ۹ تا ۱۱، مولاناشناسی و مثنوی یکشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، بیهقی‌خوانی یکشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، مثنوی‌خوانی دوشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، ایران‌شناسی و باستان‌شناسی دوشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، خوانش گلستان سعدی سه‌شنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، شب‌شعر شاعران سه‌شنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹، شاهنامه‌خوانی چهارشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹ و عطارشناسی چهارشنبه‌ها از ساعت ۱۷ تا ۱۹ نشست‌هایی هستند که در این مؤسسه برگزار می‌شوند. خردسرای فردوسی بین میدان دندان‌پزشکان و فارغ‌التحصیلان، شماره۲۲، واقع شده است و ۰۵۱-۳۵۰۱۹۲۷۴ و ۰۹۱۵۱۵۹۰۴۸۹ شماره‌تلفن‌های آن است.

«زندانی‌ها» در روزهای پایانی فیلم‌برداری

فیلم سینمایی «زندانی‌ها» به کارگردانی مسعود ده‌نمکی روزهای پایانی فیلم‌برداری خود را در شهرستان کن پشت‌سر می‌گذارد. کار ساخت این فیلم از روزهای ابتدایی تیرماه شروع شد و اکنون عوامل سازنده فیلم مشغول تصویربرداری سکانس زمستان در گرمای ۴۰درجه هستند. هدایت هاشمی، برزو ارجمند، بهنام تشکر، هومن برق‌نورد، بهاره افشاری، بهنوش بختیاری، اصغر نقی‌زاده، رسول نجفیان و امیر نوری بازیگران این فیلم سینمایی هستند.

جلوه‌های ویژه فراوان در «ما همه با هم هستیم»

جلوه‌های ویژه کامپیوتری فیلم «ما همه با هم هستیم»، از دو هفته قبل و هم‌زمان با پایان فیلم‌برداری زیرنظر بهنام خاکسار آغاز شده است. فیلم جدید کمال تبریزی که به تهیه‌کنندگی سیدرضا میرکریمی درحال تولید است، درباره سقوط یک هواپیماست. این فیلم جلوه‌های ویژه فراوانی دارد و پیش‌بینی می‌شود تا چهار ماه آینده ادامه داشته باشد. «ما همه با هم هستیم» یک فیلم کمدی به کارگردانی کمال تبریزی است که رازهای مسافران یک هواپیمای درحال‌سقوط را روایت می‌کند. مهران مدیری، محمدرضا گلزار، لیلا حاتمی، ویشکا آسایش، هانیه توسلی، پژمان جمشیدی، مانی حقیقی، جواد عزتی، سروش صحت، حسن معجونی، مهران غفوریان، بخشی از بازیگران این فیلم هستند.

پایان تصویربرداری فاز یک «از یادها رفته»

تهیه‌کننده «از یادها رفته» از پایان تصویربرداری فاز اول این سریال در حدود ۳۰ روز آینده خبر داد. اکبر تحویلیان گفت: بیش از هزار دقیقه از سریال در شهرک سینمایی غزالی و لواسان تصویربرداری شده و تصویربرداری حدود ۱۰ لوکیشن دیگر از فاز اول باقی مانده است که در حدود ۳۰ روز آینده به پایان می‌رسد. حسین یاری، حسین پاکدل، میترا حجار، پوریا پورسرخ، بیتا فرهی، کامران تفتی و لیلا بلوکات، بازیگران این سریال هستند.

بیت‌هایی در ستایش اهل‌بیت(ع)

اهمیت ادبی کسایی مروزی در گفت‌وگو با دکتر جواد مهربان

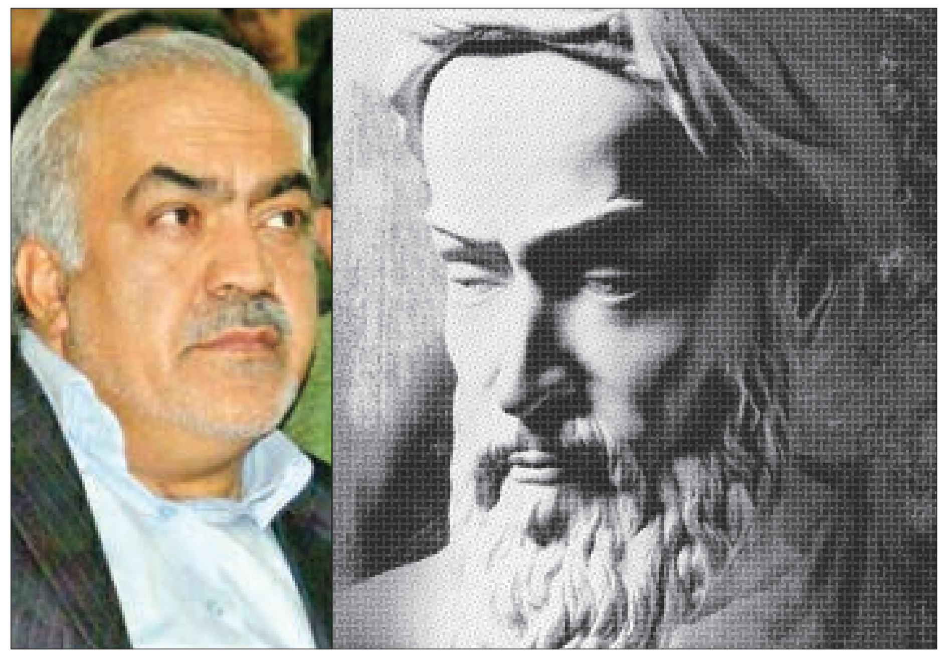

گفت‌وگو

بدون اغراق، می‌توان شعر کسایی را یکی از خیال‌انگیزترین نمونه‌های شعر فارسی در سبک خراسانی دانست

هما سعادتمند | از مجدالدین ابوالحسن کسایی مروزی که در نیمه دوم سده چهارم هجری در مرو روزگار می‌گذرانده اشعار زیادی باقی نمانده است اما آوازه شاعری‌اش آن‌چنان در آفاق گیتی پیچید که شاعران پس از او نتوانستند به‌راحتی از کنار نامش بگذرند. به همین سبب، کسان بسیار به فراخور حال، در سطرهایی که می‌نگاشته‌اند، از او یاد کرده‌اند. برخی از شاعران در همین نوشته‌ها او را نخستین شاعر شیعی لقب داده‌اند که اولین اشعار را درباره دو واقعه غدیر و کربلا سروده است. امروز به گواهی تاریخ قمری درج‌شده در همین متون کهن، سالروز میلاد اوست. همین اتفاق خوشایند ما را پای گفت‌وگوی با دکتر جواد مهربان، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، نشاند تا با او درباره این شاعر ماندگار بگوییم و بشنویم.

چه چیز سبب اهمیت کسایی مروزی در ادبیات فارسی شده است و اساسا ویژگی‌های ادبی و مضمون‌هایی که او به کار گرفته است چه گستره‌ای را در بر می‌گیرند؟

آنچه اکنون از اشعار او باقی مانده است شامل دو قصیده، چهار غزل و ۲۵ قطعه چندبیتی است که مجموع آن‌ها از ۳۰۰ بیت نمی‌گذرد. درباره درون‌مایه اشعار او، گواهی نویسندگان و استادان کهن که دیوان کسایی را در اختیار داشته‌اند شایان توجه است. عوفی می‌نویسد: «بیشتر اشعار او در زهد و وعظ است و در مناقب اهل بیت نبوت.» او در جای دیگری آورده است: «همه دیوان او مدایح و مناقب حضرت مصطفی و آل اوست.» از همین مایه اندک که از شعرهای او باقی است، وسعت فکر و حسن بلاغت او را می‌توان دریافت. تصویرسازی، احاطه بر قرآن و حدیث، توجه به طبیعت، دل‌سوختگی از ستم‌هایی که بر خاندان رسول شده است و بیزاری از دشمنان این خاندان ویژگی‌هایی است که اشعار او را ممتاز می‌سازد. در همین ابیات اندک، توانایی او در تصویرسازی و رنگارنگی تخیلش به‌خوبی مشهود است تا جایی که بدون اغراق، می‌توان شعر کسایی را یکی از خیال‌انگیزترین نمونه‌های شعر فارسی در سبک خراسانی دانست. همچنین پرداختن به واقعه غدیر خم و واقعه کربلا از دلایل اهمیت کسایی مروزی در ادبیات فارسی است.

کسایی مروزی را نخستین شاعر شیعی می‌دانند. آیا اطلاق این عنوان به او صحیح است؟

آغاز سرودن شعر فارسی در عزای امام حسین(ع) از نیمه دوم سده چهارم قمری و روی کار آمدن حکومت شیعی آل بویه گزارش شده است. برخی نخستین شعر عاشورایی را متعلق به کسایی مروزی می‌دانند. البته باید این باور را این‌گونه اصلاح کرد که اولین اثر یا آثار باقی‌مانده از شعر عاشورایی را می‌توان در سروده‌های کسایی دید. به گمان من، با توجه به دیرینگی علاقه ایرانیان به اهل بیت(ع) و نیز رواج تشیع به‌ویژه تشیع اسماعیلی در روزگار سامانی و دل‌بستگی و وابستگی شاعرانی سترگ چون رودکی به این فرقه، قطعا آثار آیینی سروده شده و بعدها به دلایلی متعدد نظیر تعصب‌های مذهبی، برخی از این آثار از بین رفته‌اند اما سروده‌های کسایی در توصیف غدیر و مرثیه امام حسین(ع) این اقبال را داشته‌اند که از پس حوادث روزگار بگذرند و برای ما باقی بمانند.

به نظر می‌رسد شعر آیینی در ادبیات معاصر ما تا اندازه‌ای به سوگ‌نامه شبیه است. این امر سبب شده است موضوع‌هایی مانند فضایل اخلاقی ائمه(ع) که شاعران پیشین از قبیل کسایی به آن توجه داشته‌اند امروز کمتر مشاهده شود. نظر شما در این باره چیست؟

با بخشی از صحبتتان موافق و با بخشی دیگر از آن مخالفم. از باب عمق آثار، اثرگذاری، تنوع تصاویر، استفاده از بن‌مایه‌های دینی و مذهبی و نگاه عمیق به واقعه کربلا، به هیچ وجه نمی‌توان شعر شاعران معاصر ما را با شعر آیینی قدما مقایسه کرد. راز و رمز ماندگاری و تأثیر این آثار کهن در بین آحاد مردم را باید در همین موارد جست. قطعا و یقینا، ضمن اینکه شعر آیینی معاصر گاه مجموعه‌هایی تکراری از تصاویر کلیشه‌ای است، گاهی نیز تجربه‌های بی‌نظیر شاعران معاصر در خلق نگاه جدید و عمیق توأم با زبانی فراخور و شایسته که با تصاویر بکر و بدیع همراه است، باعث شده است شعر آیینی معاصر نیز با نمونه‌های کلاسیک رقابت کند.

از آنجا که عصر سامانی یک عصر درخشان فرهنگی است، آیا این تحول فرهنگی در دوره‌های بعد هم مشاهده می‌شود؟ دراین‌صورت شاعرانی مانند کسایی مروزی چه نقشی در انتقال این فرهنگ به دوره‌های بعدی داشته‌اند؟

دوره سامانی بی‌شک عصر طلایی زبان و ادب فارسی است؛ دوره‌ای که نتیجه دو قرن مبارزه ایرانیان با تسلط شوم امویان بر ایران بود و جلوه‌گری‌اش چون خورشیدی پرفروغ هنوز از پس گستره ایام چشم‌ها را خیره می‌کند. در آغازین سال‌های این حکومت که هنوز آزادی اندیشه و بیان، جای خود را به تعصبات شوم و کورکورانه نداده بود، ما شاهد بالیدن آثار شیعی در کنار آثار دیگر فرق هستیم اما رواج تعصب‌های مذهبی و تسلط قشریون، به این منجر شد که آثار شاعرانی چون رودکی و کسایی که گرایش‌های شیعی داشتند از بین برود. حتی به علت همین باورها بود که پدر شعر فارسی اواخر عمرش کور شد. باید گفت اندیشه‌های ملی‌گرایی شعوبیان که سامانیان، خود، برخاسته از دل این نهضت بودند باعث شد مآثر و مفاخر ایرانیان در شعر و نثر احیا گردد و فرهنگ ایرانی که با اسلام درآمیخته بود بازتابی گسترده در شعر این دوره پیدا کند. یقینا نقش شاعران این دوره چون رودکی، دقیقی، کسایی و فردوسی در انتقال فرهنگ ایرانی به دوره‌های بعد انکارناپذیرست اما پس از سامانیان، تا سال‌های متعدد، حاکمان ایران غیرایرانیانی بودند که به‌هیچ‌وجه به فرهنگ ایرانی وابستگی و دل‌بستگی عمیقی نداشتند و تنها برای توجیه حکومتشان، فرهنگ ایرانی را در حدی عوام‌فریبانه پاس می‌داشتند. در این میان، شعله‌های آتش تعصبات مذهبی که از نیمه حکومت سامانیان شروع شده بود، در دوره‌های بعد، در حدی ویرانگر به جان فرهنگ ایرانی و حتی ادبیات شیعی افتاد. البته در دوره رواج تصوف، به دلیل تفکر صلح کل عرفا، کمی از تعصب مذهبی کاسته شد. همین امر موجب توجه به واقعه کربلا و منقبت اهل‌بیت(ع) در آثار شاعرانی مثل سیف فرغانی و سایر شاعران متصوفه شد. با این همه، این دوران نیز به دور از تعصبات مذهبی نبود و حاکمان غیرایرانی چندان به رواج فرهنگ ایرانی توجهی نداشتند.

در واقع، پرفروغ‌ترین عصر ادبیات شیعی را باید دوران صفوی دانست که با توجه بیش از اندازه آنان به ادبیات آیینی و شیعی، شاعرانی بزرگ به خلق آثاری متعدد و کم‌نظیر در این حوزه دست زدند و پس از این دوره، روزگار ما در حوزه شعر شیعی به دلیل تشویق سردمداران حکومت، شاخص است و آثار متعددی در این زمینه به وجود آمده‌اند که برخی از آن‌ها به آثار کلاسیک شعر فارسی در حوزه ادب آیینی پهلو می‌زنند.

نماشهر

مصطفی عباسی

مسابقات دوچرخه‌سواری قهرمانی کشور آقایان (جوانان)

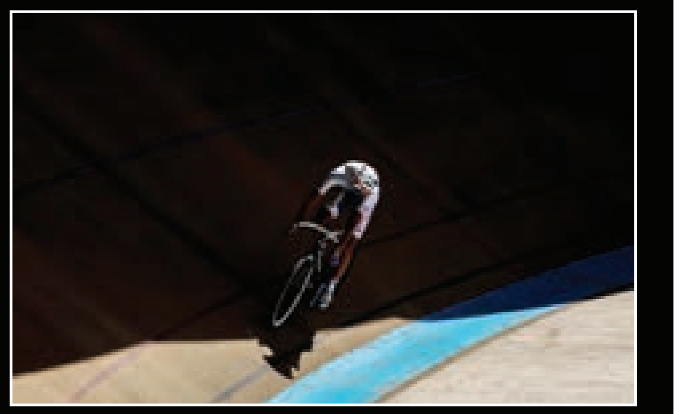

تهیه‌کننده عابر بانک نیست!

اهالی نمایش از جایگاه تهیه کنندگی در تئاتر مشهد می گویند

گزارش

مریم قاسمی | در حال حاضر که قدم‌های بسیار خوبی در مقوله اقتصاد تئاتر در مشهد صورت گرفته و فروش گیشه نمایش‌ها، انگیزه هنرمندان را بالا برده، طبیعی است نگاه به زوایای مختلف این هنر، جدی‌تر شود. هرچند هنوز کارگردان‌هایی هستند که زمان اجرا دکور بر دوش حمل می‌کنند یا بر سر مسائل مالی با بازیگر سروکله می‌زنند، اما اتفاقاتی چون تمایل به حمایت مالی از تئاتر نشان‌دهنده نظام‌مندشدن تدریجی فرایند تولید این هنر فاخر است. در شرایط کنونی که نسبت به جای خالی جایگاه تهیه‌کننده در تئاتر مشهد احساس نیاز می شود، می‌توان نوید داشت در آینده به مفهوم واقعی تهیه کننده نزدیک شویم. تهیه‌کننده در این مفهوم فردی است صاحب اندیشه و نگاه کلان فرهنگی که درنهایت منجر به تولید اثری هدفمند می‌شود با اندیشه‌ای مشخص.

در گزارش پیش‌رو موضوع تهیه‌کننده را با برخی از باتجربه‌های تئاتر مشهد درمیان می‌گذاریم. محمدجواد استادی، راضیه ایرانی و علی حاتمی‌نژاد معتقدند تهیه‌کننده تئاتر بخش کوچکی از بدنه تئاتر نیست، بلکه عاملی است که می‌تواند کل فرایند تولید تئاتر را دربربگیرد.

درکی از تهیه‌کننده تئاتر نداریم

به مفهوم «تهیه‌کننده» در هنر، در کشور ما توجه نشده و درک ما نسبت به این مفهوم دقیق نبوده است؛ در تئاتر هم همین‌طور.

محمدجواد استادی، نویسنده و کارگردان، با بیان این مطلب ادامه می‌دهد: در روزگاری که هنر جنبه صنعتی گرفته است، باید به تئاتر نیز نگاه صنعت‌محور داشته باشیم.

وی می افزاید: تأثیرگذاری هنر زمانی جدی خواهد شد که نگاه صنعتی به آن داشته باشیم. همچنان که در صنعت، تولید انبوه مدنظر است، در تئاتر نیز می‌توان به‌این‌سو رفت و شاهد تأثیرگذاری آن بود.

به گفته استادی، زمانی که با نگاه صنعت فرهنگی پیش برویم، اجراهای تئاتر جدی‌تر شده و از حالت تفننی صرف خارج می‌شود.

این کارگردان تئاتر یکی از ابزارهای مهم در راه رسیدن به این مسیر را تعریف‌کردن جایگاه تهیه‌کننده تئاتر عنوان می‌کند و می‌گوید: تاکنون موضوع تهیه‌کننده تئاتر چندان جدی نبوده است، چون اصلا به تئاتر به‌عنوان صنعت نگاه نکردیم. این درحالی است که تهیه‌کننده تئاتر جایگاه ویژه‌ای دارد و به تأثیرگذاری اثر بر روی مخاطب کمک زیادی می‌کند.

مشاور مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان رضوی، مفهوم تهیه‌کننده را از سرمایه‌گذار جدا می‌کند و توضیح می‌دهد: تهیه‌کننده صاحب اصلی اثر است. هر اثر نمایشی منشأ و مبدأ یک اندیشه، پیام و مفهوم است. مخاطب به‌طورسنتی تصور می‌کند انتخاب این پیام و مفهوم در دست کارگردان و نمایش‌نامه‌نویس است، اما در اصل این‌طور نیست. همه فرایندهای تولید نمایش از ابتدا تا انتها برعهده تهیه‌کننده است. او وظیفه دارد تمام موانع بر سر راه تولید اثر را برطرف کند.

نویسنده نمایش‌نامه «عینک‌های نمره بالا» در ادامه از دو نوع فعالیت تهیه کننده‌ها یعنی مستقل و غیرمستقل یاد می‌کند و در بیان تفاوت آن‌ها می‌گوید: تهیه‌کننده‌های مستقل در قالب صنایع فرهنگی قرار می‌گیرند. آن‌ها کمپانی‌های تئاتر دارند و بر اساس سیاست‌های خودشان اثر تولید می‌کنند. این آثار متمرکز و قابل پیگیری است، اما تهیه‌کننده غیرمستقل به فراخور شرایط، با سیاست‌های خردتر و به‌شکلی پراکنده به تولید اثر می‌پردازد. در کشور ما به‌ویژه در مشهد، بیشتر به این شکل با تهیه‌کننده روبه‌رو می‌شویم.

استادی تأمین مالی گروه، رفع اضطراب‌های سایر عوامل و مخاطب‌شناسی را از دیگروظایف تهیه‌کننده برمی‌شمارد، اما معتقد است در تئاتر مشهد اگر تهیه‌کننده‌ای هم باشد، فقط یکی از وظایفش یعنی تأمین مسائل مالی را برعهده دارد.

تهیه‌کننده فقط پول‌دار نیست!

علی حاتمی‌نژاد، نمایش‌نامه‌نویس و کارگردان باتجربه مشهدی، نیز تئاتر مشهد را با حرکتی پیش‌رونده به‌سمت حرفه‌ای شدن توصیف می‌کند و می‌گوید: درحالی‌که تئاتر مبتنی‌بر گیشه است و هیچ حمایت مالی ازسوی نهادهای دولتی و غیردولتی وجود ندارد، وجود تهیه‌کننده‌ها می‌تواند تئاتر شهر را قدرتمندتر و حرفه‌ای‌تر کند. در سال‌های اخیر کارگردان خودش همه کارها را به دوش کشیده و بیشتر درگیر دکور و تبلیغات و بازیگران بوده است. این باعث شده است نتواند بر اجرای کار تمرکز کند.

به گفته حاتمی‌نژاد در چنین‌وضعیتی ورود تهیه‌کننده می‌تواند بخشی از دغدغه‌های کارگردان را برطرف کند و باعث شود کارگردان تمرکزش را بر روی تمرین و اجرا بگذارد.

نویسنده و کارگردان نمایش «اقیانوس آرام» در بخشی دیگر از صحبت‌هایش می‌گوید: تهیه‌کننده نباید صرفا شخصی پول‌دار باشد، بلکه باید با پروسه تولید و اجرا آشنا بوده و از خانواده تئاتر باشد.

حاتمی‌نژاد به‌خاطر همین تعریف نادرست از تهیه‌کننده، ترجیح می‌دهد تهیه‌کنندگی کارهایش را خودش برعهده بگیرد، مگر اینکه روزی با تهیه‌کننده به‌معنای واقعی برخورد کند و ترجیح دهد در تیم او کار کند. به نظر او تهیه‌کننده واقعی، رهبر گروه است. این افراد حتی در تهران هم به تعداد انگشتان دست نمی‌رسد. در مشهد نیز باوجود پیشرفتی که تئاتر داشته، هنوز نتوانسته است با تهیه‌کننده با تعریف درست خودش روبه‌رو شود.

تهیه‌کننده تربیت کنیم

راضیه ایرانی تعداد بسیار اندکی تهیه‌کننده در تئاتر مشهد می‌شناسد که حتی در مسائل مالی هم موفق نبودند؛ به‌گونه‌ای که بعد از اجرا بازیگران و عوامل، دستمزدهای خود را دریافت نکردند.

این بانوی تئاتر مشهد معتقد است این مشکل از جایی آب می‌خورد که تهیه‌کننده با تعریف درست و اصولی آن وجود ندارد. او معتقد است تهیه‌کننده تئاتر باید مانند تهیه‌کننده سینما خیال همه عوامل را راحت کند و دغدغه‌ای به‌جز کار خودشان، برایشان باقی نگذارد.

کارگردان نمایش «دختر اسمال طلا» معتقد است این یکی از وظایف انجمن نمایش است که حامی مالی جذب کرده و به گروه‌های تئاتر، پول تزریق کند. در این مواقع کمی از دغدغه مالی گروه‌ها کاسته می‌شود و تهیه‌کننده تعریف جدی‌تری به خود خواهد گرفت.

ایرانی اعتقاد دارد در چنین‌شرایطی که جای تهیه‌کننده تئاتر به‌معنای دقیق خود خالی است، می‌توان تهیه‌کننده تربیت کرد. او دراین‌باره می‌گوید: گروه‌های تئاتر می‌توانند طبق اساسنامه‌ها، خود افرادی را به‌عنوان حامی مالی جذب کنند و بعد سایر وظایف یک تهیه‌کننده تئاتر را به او آموزش دهند. دراین‌صورت می‌توان در گروه‌های تئاتر تهیه‌کننده تئاتر تربیت کرد.

او ادامه می‌دهد: در صورت حل‌شدن این مسئله، تئاتر رونق می‌گیرد و شاهد اجراهای بیشتر با خروجی‌های بهتر خواهیم بود.

به نظر او وقتی موضوع سود اقتصادی در میان باشد، دیگر کار ضعیف روی صحنه نمی‌رود. همین‌طور این فکر که برای فروش بیشتر، تئاترهای شاد روی صحنه برود، نیز اصلاح شده و عده‌ای از تهیه‌کننده‌ها به تولید کارهای عمیق‌تر و برای قشر فرهیخته می‌پردازند. این باعث می‌شود مخاطب تئاتر نیز مانند مخاطب سینما دست به انتخاب بزند.

نقش تهیه‌کننده بر فروش تئاتر

مسعود حکم‌آبادی، یکی از معدود تهیه‌کنندگان تئاتر مشهد، با بیان اینکه عوامل مختلفی در اجرای وظایف تهیه‌کنندگی دخیل هستند، می‌گوید: انجام وظایف تهیه‌کننده با کار حرفه‌ای گروه رابطه مستقیم دارد. اینکه بازیگری با دستمزد مشخص، در کاری که تهیه‌کننده دارد، دستمزدش را به‌شکلی غیرواقعی بالا می‌برد، در کار تهیه‌کننده اخلال ایجاد می‌کند.

تهیه‌کننده نمایش پیانیستولوژی می‌گوید: باید به این درک برسیم که تهیه‌کننده عابربانک نیست.

او معتقد است حضور تهیه‌کننده به فروش نمایش بسیار کمک می‌کند، بنابراین عوامل نیز باید غیر از دستمزد خودشان به نتیجه نهایی کار نیز فکر کنند.

تهیه‌کننده فردی است صاحب اندیشه و نگاه کلان فرهنگی که درنهایت منجر به تولید اثری هدفمند می‌شود

مشهد شنیدنی برروی کاغذ

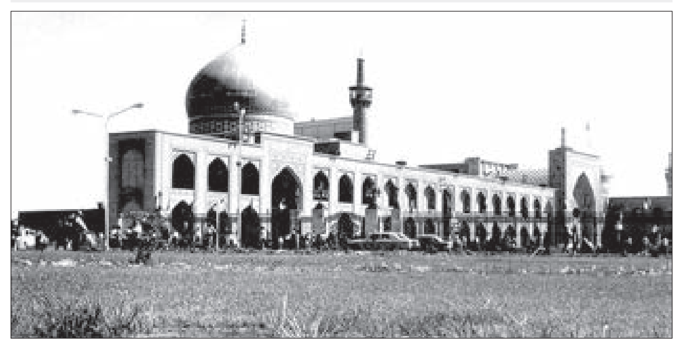

واکنش

سیدجواد اشکذری | رئیس مرکز اسناد و کتابخانه ملی شمال شرق کشور در گفت‌وگویی از مکتوب‌شدن تاریخ شفاهی مشهد خبر داد که ما را به فکر واداشت. چرا تاکنون کلان‌شهری همچون مشهد به‌سمت پژوهش‌های این چنینی کمتر رفته است؟! به‌طورحتم حرکت‌هایی درجهت مشهدپژوهی توسط نویسندگان و پژوهشگران مشهد صورت گرفته است، اما جای پژوهش مدون که تمام ریزودرشت شهرمان از زبان مردم در تمام محلات انجام شود، به‌شدت خالی است! آنچه تاکنون از این شهر بزرگ خوانده‌ایم، پژوهش‌هایی بوده که با توجه به اسناد تاریخی به چاپ رسیده است، اما شنیده‌های تاریخ مشهد را کمتر شنیده‌ایم یا خیلی کمتر هم آن‌ها را مکتوب خوانده‌ایم.

مشهد با توجه به ظرفیت‌های بومی و محلی و تاریخ گسترده از اتفاقاتش و نیز حضور مضجع شریف امام‌رضا(ع) به‌طورحتم شنیده‌های شنیدنی بسیاری دارد که کمتر به آن پرداخته شده است. گفته‌ها و شنیده‌های مردم درباره محلات قدیمی مشهد، بناها و خانه‌های قدیمی و تاریخ شکل‌گیری آن‌ها، سبک زندگی آدم‌ها و چهره‌های بزرگ و حتی شکل‌گیری جریان‌های ادبی، هنری، فرهنگی، سیاسی و... به‌طورحتم می‌تواند هم برای خود مردم شنیدنی و خواندنی باشد و هم منبعی غنی برای نویسندگان همشهری ما باشد تا در عرصه‌های مختلف هنری آثار ماندگاری خلق کنند. به‌طورحتم اگر کمتر رمان، شعر، تئاتر و نیز فیلمی از فضای شهری مشهد می‌بینیم و می‌خوانیم، به این دلیل است که نمایش‌نامه‌نویسان، فیلم‌نامه‌نویسان، نویسندگان و شاعران ما کمتر از گذشته شیرین شهرمان می‌دانند. به‌دلیل مکتوب‌نبودن تاریخ شفاهی مشهد، یا آثاری دراین‌زمینه نمی‌بینیم یا اگر هم هست، به‌دلیل نبود منابع تحقیقاتی بسیار ضعیف، نمی‌توان به کسی آن را پیشنهاد داد.

متأسفانه کمتر در عرصه‌های ادبی و هنری آثاری می‌بینیم که مشهد جغرافیای اصلی و محوری داستان آن اثر باشد. تنها‌نویسنده‌ای که دراین‌باره می‌توان به او اشاره کرد، سعید تشکری است که در رمان‌های بسیاری چون «مفتون و فیروزه» و «کافه داش‌آقا» را با محوریت مشهد نوشته است که به‌نوعی برگرفته از تاریخ شفاهی حضور هنرمندان در جریان انقلاب اسلامی مشهد و نیز نقش تأثیرگذار «کافه داش‌آقا» در روند جریان‌های ادبی مشهد را در رمان‌هایش بیان می‌کند.

اطلاعاتی که در عرصه‌های مختلف مشهد باید در تاریخ شفاهی مطرح شود، آن‌قدر گسترده است که هم در نگارش، نویسنده را و در خواندن آن، مخاطب را دچار مشکل می‌کند که باید محتوا و مضامین آن طبقه‌بندی شود. به‌طورحتم تاریخ شفاهی ازاین‌جهت که زیرلایه‌ها و نیز موارد کمتر پرداخته‌شده مضامین شهری مشهد را باید بررسی کند، بسیار اهمیت دارد که تا دیر نشده و نسل قدیمی مشهد وجود دارد، باید تیم‌های پژوهشی بسیاری دراین‌زمینه فعالیت‌های گسترده‌ای انجام دهند تا خاطرات آن‌ها ثبت شود و به یادگار، بخشی از تاریخ شفاهی شود. علاوه‌بر مرکز اسناد و کتابخانه ملی شمال شرق کشور که در خبرها آمده است درخصوص تاریخ شفاهی مشهد حدود ۲۵۰۰ دقیقه نوار تاکنون جمع‌آوری کرده‌اند، نهادها و سازمان‌های دیگر نیز اقداماتی انجام داده‌اند که شنیده‌های نگارنده براین‌اساس است که ۱۳هزار ساعت توسط مرکز اسناد آستان قدس رضوی، حدود ۱۵۰۰ ساعت توسط مرکز اسناد انقلاب اسلامی از مشهد و حدود ۵۰۰ ساعت توسط پژوهشکده ثامن تهیه شده است. امیدواریم مسئولان این نهادها و تمام نهادهای دیگر که درزمینه تاریخ شفاهی مشهد اقداماتی انجام داده‌اند، برای یک‌بار هم که شده، کنار هم بنشینند و برای یک اثر فاخر پژوهشی در حوزه تاریخ شفاهی مشهد همت گمارند.

ساز و صدای پورعطایی‌ها در «رادها»

قاسمی

فرزندان استاد مرحوم غلامعلی پورعطایی، آلبوم جدید خود را با همکاری گروه کنسرت رادها تولید می‌کنند.

این گروه ارکستر کوبه‌ای پیش‌ازاین نیز دو آلبوم خود را با صدای مرحوم پورعطایی به بازار فرستاده بود. همچنین مرحوم پورعطایی در چند کنسرت این گروه اجرا داشت. گروه کنسرت آراد، بعد از وقفه‌ای که به‌خاطر مرحوم‌شدن استاد پورعطایی افتاده بود، همکاری با خاندان پورعطایی را از سر گرفته است. این گروه موسیقی تصمیم دارد آلبوم جدید خود را با همکاری فرزندان استاد راهی بازار کند.

به گفته علی پورعطایی، تاکنون دو قطعه از این آلبوم ضبط شده است. اولین قطعه ضبط شده «دعای باران» است. به گفته او قطعه دعای باران به‌خاطر مشکلات فعلی درزمینه کم‌آبی، تشنگی، خشک‌سالی و مشکلات کشاورزی ساخته شده است. فرزند کوچک استاد می‌گوید قرار است ویدئوی این قطعه نیز ساخته شود. «ساخت ورژن تصویری این قطعه را شروع و به‌زودی منتشر می‌کنیم. موضوع کم‌آبی این‌روزها مسئله بسیار مهمی است. امیدواریم مردم با شنیدن و دیدن این اثر در مصرف آب صرفه‌جویی کنند.»

علی پورعطایی احتمال می‌دهد نام آلبوم نیز برگرفته از نام همین قطعه باشد. او می‌گوید: این آلبوم متشکل از دو قطعه افغانستانی و چهار یا پنج قطعه از استاد پورعطایی خواهد بود. سرپرست گروه بیدل پورعطایی پیش‌بینی می‌کند کار این آلبوم تا پنج ماه دیگر آلبوم تمام شود و به بازار بیاید.

آرتین میزبان «فام‌دار خیال»

نگارخانه

نگارخانه آرتین از ۲۱تیرماه میزبان نمایشگاه نقاشی «فام‌دار خیال» خواهد بود. این نمایشگاه انفرادی آثار وحشی پریزاد، نقاش مشهدی را به نمایش خواهد گذاشت.

نمایشگاه نقاشی «فام‌دار خیال» تا ۲۶تیرماه برپا خواهد بود. علاقه‌مندان می‌توانند برای بازدید از آثار به‌نمایش‌گذاشته‌شده هر روز از ساعت ۱۷ تا ۲۰ به سالن شماره ۱ نگارخانه آرتین مراجعه کنند.

علی نصیریان:
در این کشور اتفاقات و هزینه‌های بسیاری می‌شود. ای کاش قدری هم برای توسعه فرهنگ و هنر کشور هزینه شود!